

10/11

Rejael TAJIS TAJ-051 (1)

UNA POLEMICA INTERESSANT

II

19

(Entorn de l'HISTOIRE SPIRITUELLE DES ESPAGNES)

A darrers de l'any 1946 (el colofó duu la data del 15 de novembre com a acabament d'impressió) era publicada a París, per les "Editions des Portes de France", la versió francesa del llibre del Dr. Carles Cardó, originalment titulat "Les dues tradicions" i que passava a ésser, més ambiciosament, la "Història espiritual de les Espanyes". El llibre no duu nom de traductor. L'autor, en el seu prefaci, ens parla d'un "traducteur principal" que li havia consagrat diversos mesos d'exili, "prêtre et fervent ami de l'Espagne et de la Catalogne", sense precisar-ne la identitat, i es refereix, amb gratitud, a alguns amics seus, Ramon Sugranyes de Franch, Lucien Méroz i Georges Cattai, que van aportar una primera contribució a la redacció francesa d'alguns dels capítols del llibre.

Aquest va dedicat a la santa memòria del Cardenal Vidal i Barraquer, "arquebisbe de Tarragona, Primat de les Espanyes", i duu a la contraportada l'Imprimatur del vicari capitular de Friburg i el text del dictamen del censor eclesiàstic de la mateixa ciutat suïssa, residència en aquells anys del Dr. Cardó. "Non seulement rien ne s'oppose à sa publication, mais elle me paraît souhaitable à tous points de vue", declara aquest censor, expressant el punt de vista religiós. "No pas censurable, ans desitjable de tots els punts de vista". Discutible, és clar, com tota obra humana; apassionada com tota opinió sincera d'un home de cor ho serà sempre, quan es refereix a problemes vius i a temes d'història recent, que l'han afectat i l'afecten en els seus sentiments; desitjable, però, per quant precisen aquesta opinió i en donen els fonaments, i àdhuc pel fet d'oferir a la discussió una ambiciosa tesi històrica i unes meditacions sobre les possibilitats de convivència i de prosperitat espiritual d'un país que l'autor estima amb més gran vehemència com més allunyat n'està.

La discussió a fons de les tesis històriques i dels dictàmens magistrals que presenta el Dr. Cardó en aquest llibre està encara per fer, com encara està per fer l'edició original i completa del text català, amb els capítols suprimits (el setè, titulat en francès "Le grand refus", que consta en el sumari, i dos altres, indicats per l'autor en una nota de la pàg. 344, que es diuen "Treball i Capital" i "Cristianisme i Nacionalitat", escrits, declara, "pour l'édition espagnole")

1) La fe d'errades en dona, però, el nom: René Bonnafous. (pàg. 347).

Mentre esperem una i altra, i sense cap pretensió d'encetar l'examen crític de la "Història espiritual", voldria assenyalar la breu però interessant polèmica que va suscitar la seva publicació damunt les pàgines de la revista catalana "QUADERNS d'estudis polítics, econòmics i socials" que en aquella època era publicada a Perpinyà.

caixa
baixa

La relació del Dr. Carles Cardó amb el grup editor de l'esmentada revista era amistosa. Al número 20, d'octubre de 1946, hi havia publicat, amb el pseudònim "Gabriel Benhages" i sota el títol "El centenari de Torras i Bages", un estudi, dividit en cinc apartats (L'home, El patriota, El pensador, L'escriptor i El sacerdot) sobre la figura i l'obra de l'il·lustre autor de "La Tradició Catalana". L'abast crític i la penetració de les idees sobre el caràcter, les virtuts i les limitacions d'aquell que, segons la frase de Mon. Clascar, ~~xxxx~~ era "bisbe vint-i-quatre hores cada dia", m'obliguen a indicar als possibles compiladors de l'obra dispersa del Dr. Cardó aquest important assaig, que ocupa quatre pàgines de "Quaderns".

Al número 23 (març-abril de 1947) trobem la referència a la publicació de la "Histoire spirituelle des Espagnes" sota el títol "El llibre del Dr. Cardó i la seva llegenda". La signatura impersonal (X.X.) significa el caràcter ~~de~~ redaccional que té el comentari, escrit per un dels directors de la revista. Aquest hi destaca la importància de l'obra, les incidències que en retardaren i gairebé impediren la publicació -contribució anecdòtica a la història d'un home i d'una època - i, tot fent una anàlisi sumària del contingut del volum i de les tesis que l'informen, troba ja de bell antuvi un greu defecte al llibre: "un ultrancer prejudici religiós, confessional, que ben sovint treu convenciment a la seva lògica i objectivitat al raonament". Es cert que, més endavant, el comentarista subratlla que el Dr. Cardó "jutja sense tendresa i de vegades amb vera passió tant les dretes com les esquerres - especialment aquestes darreres."

El problema bàsic de l'antagonisme espiritual de les dues Espanyes - l'Espanya del planell central, és a dir, l'Espanya castellana, en la qual l'historiador denuncia la intolerància, l'esperit de domini i d'absorció, al costat d'unes positives qualitats de sentit de la disciplina i de la jerarquia, i l'Espanya mediterrània, centrada en Catalunya, i que fàcilment fa derivar el seu sentiment democràtic i de llibertat en individualisme, extremisme, indisciplina i, en resum, anarquisme - és estudiat pel Dr. Cardó en el seu llibre, en funció de la història peninsular. Són els darrers capítols de la primera part, en els quals l'autor estudia la política dels darrers temps, allò que, naturalment, es presta més a la polèmica. L'ànim

comentari
de Quaderns retreu a l'historiador una excessiva severitat i un partidisme censurable en jutjar l'aportació respectiva dels sectors de dretes i d'esquerres a la construcció del catalanisme com a força positiva. L'omissió del nom de Valentí Almirall i dels moviments catalanistes de tendència liberal, l'aparellament de Pi i Margall amb Ferrer i Guàrdia, "ambdós enemics declarats de la llengua catalana", semblen a l'articulista dues "caigudes", proves d'una "lamentable desviació", que situa el Dr. Cardó, "sense voler-ho i sense adonar-se'n", "més a prop de l'integrisme que tan eloqüentment condemna, que no pas dels partits cristians del món de la postguerra".

Després d'aquesta crítica d'un prejudici que, segons l'articulista de Quaderns revela una passió partidista contrària a l'objectivitat que requereix l'anàlisi històrica que es proposa de fer l'autor de la "Història Espiritual", la segona part del llibre és resumida breument i sintetitzada amb la traducció d'un paràgraf (pàg. 312 de l'edició francesa) on el Dr. Cardó presenta el seu concepte d'una democràcia cristiana, capaç segons ell de resoldre el problema fonamental de l'estructura i la convivència espanyoles, i que es basa en quatre pilars: la vida moral cristiana, la primàcia de la persona humana, la justícia social i el federalisme.

Es una doctrina que pot suscitar, per divergències d'escoles o de filosofies, moltes reserves i ~~diverses~~ discrepàncies, però que mereix el respecte i l'estudi atent, declara, en suma, l'articulista de Quaderns.

Al número següent de la revista (24, datat de maig-juny de 1947 i darrer que aquesta va publicar) el Dr. Carles Cardó replicava, amb un article de cinc pàgines, signat amb el seu nom (Carles Cardó, prev.) i que duia per títol "Història interna d'una història espiritual", a la crítica de X.X. L'autor rebutjava l'acusació de partit pres i justificava les omissions que li eren retretes ("Si no parlo d'Almirall, tampoc no parlo de "La Tradició Catalana" de Torras i Bages ni de "La Nacionalitat Catalana" de Part de la Riba", al·legava. Aquesta darrera obra, però, figura en una bibliografia sumària sobre el catalanisme, donada en nota a la pàg. 335 del llibre, junt amb una obra de Rovira i Virgili, però sense que l'obra fonamental de l'Almirall - ni la de Torras i Bages, altrament - hi figuri.)

L'article del Dr. Cardó, altrament, justificava, per raons d'oportunitat i eficàcia, la severitat dels seus judicis sobre la demagògia esquerrana i retreia tota una sèrie d'episodis produïts en els anys d'autonomia que al seu judici, explicaven, encara que no disculpeessin, el desafecte o l'abjuració dels sectors ideològicament adversos del catalanisme (o d'una part d'aquests sectors.)

La requisitòria era severa, tot i que fossin salvades les intencions i reconeguda la voluntat, sovint, d'evitar excessos i frenar demagògies. L'exemple de companyonia patriòtica que els partits cristians del món actual havien trobat en les esquerres dels ~~partits~~ països respectius era invocat, com a contrast i com a model.

"Estic prompte a totes les rectificacions de detall que calguin - conclofa, però, la rèplica de l'autor de la "Història Espiritual de les Espanyes".- "L'edició definitiva del meu llibre serà la catalana, si mai es fa, i abans de fer-la, ho escoltaré i sospesaré tot. Si així aconseguia un referm de la decisió de les esquerres de posar fi a la demagògia, estaré satisfetíssim d'haver-lo escrit i esmenat."

Per arribar a aquest resultat cívic, el Dr. Cardó proposava una fórmula: "Uns i altres ens comprometem a cenyir la defensa de les nostres idees a l'aspecte doctrinal i a abstenir-nos de tot atac a persones i institucions. Ampla discussió filosòfica, sociològica, històrica, però pas barrat a banda i banda a la invectiva. Brandim arguments, desem caricatures. Això no pot ésser titllat per ningú d'antiliberal, i menys sota la condició de reciprocitat."

Han passat onze anys. El Dr. Carles Cardó ens ha deixat i l'edició catalana del seu llibre no ha estat encara publicada. Potser seria convenient d'afegir-hi en apèndix, el dia que sortís el llibre, amb les addicions i rectificacions que l'autor va introduir-hi, aquests dos articles publicats a "Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials" de Peppinya, poc després de la publicació de la versió francesa de l'obra. El pensament de l'autor en sortiria més completat i matisat i, probablement, les lliçons que aspirava a donar als seus lectors tindrien una major força i un abast més durador.

Rafael T A S I S.

La requisitòria era severa, tot i que fossin salvades les intencions i reconeguda la voluntat, ben sovint, d'evitar excessos i frenar demagògies. L'exemple de companyonia patriòtica que els partits cristians del món de la postguerra havien trobat en les esquerres dels països respectius era invocat pel Dr. Cardó com a contrast i com a model a imitar.

"Estic prompte a totes les rectificacions de detall que calguin - concloïa, però, la rèplica de l'autor de la Història Espiritual de les Espanyes. - L'edició definitiva del meu llibre serà la catalana, si mai es fa, i abans de fer-la, ho escoltaré i sospesaré tot. Si així aconseguís un referm de la decisió de les esquerres de posar fi a la demagògia, estaré satisfetíssim d'haver-lo escrit i esmentat."

Per arribar a aquest resultat cívic, el Dr. Cardó proposava una fórmula: "Uns i altres ens comprometem a cenyir la defensa de les nostres idees a l'aspecte doctrinal i a abstenir-nos de tot atac a persones i institucions. Ampla discussió filosòfica, sociològica, històrica, però pas barrat a banda i banda a la invectiva. Brandim arguments, desem caricatures. Això no pot ésser titllat per ningú d'antiliberal, i menys sota la condició de reciprocitat."

Curiosa Uns mesos després - dintre el mateix any 1947 - la polèmica era represa entorn del llibre de Carles Cardó. Aquesta vegada va tenir per vehicle les pàgines de la vella i sempre renaixent Revista de Catalunya, en una de les seves més efímeres però més afortunades represes. (Cal esmentar, per a honor d'Armand Obiols, escriptor de múltiples possibilitats rares vegades realitzades, que aquells tres números de 1947, publicats a París, com els dotze que, l'any 1938, sortien a Barcelona també sota la seva responsabilitat i, remarquem-ho, sense ni una ratlla de la seva mà, figuren entre les més nobles i elevades manifestacions de la cultura catalana en la primera meitat del nostre segle.) En un extens article que duia per títol, en català, el mateix que, en francès, cobria l'obra del "canonge noucentista fill del Camp de Tarragona", Antoni Rovira i Virgili estudiava, amb gran respecte per a la persona de l'autor i una meticulosa severitat per a la seva producció com a historiador i sociòleg, el llibre del Dr. Cardó. Comparant-lo amb Jaume Collell i amb Pau Claris - tots dos, com ell, canonges que no arribaren mai a bisbes -, Rovira escrivia: "Encara que aquest altre canonge català no sigui bisbe, és indiscutiblement la més alta figura actual del clericat català." Però afirmava, amb retret i desencís, que Cardó no era "liberal, com no ho era Torrens i Bages." I justificava aquesta afirmació amb les següents paraules: "Hi ha gent que es creu tolerant i àdhuc liberal

perquè no és partidària d'escanyar, esquarterar, o cremar els heretges, ni d'infligir-los penes corporals, ni d'expulsar-los d'un país, però que persisteixen a mirar com a éssers inferiors o esguerrats els qui no professen o simplement no practiquen llur religió i no es senten inclinats a conversions més o menys espectaculars i sinceres. De poca cosa val l'alliberar un home del signe extern d'humiliació, com la roda dels jueus, si es manté per a ell una invisible roda moral."

Rovira creia "un error greu, àdhuc des del punt de ~~visió~~ mira dels interessos religiosos", que es creessin partits polítics damunt una base confessional. Però, si els catòlics catalans ho creien just i convenient, desitjava "que aquesta dreta tingui un caràcter anàleg al que té, per exemple, el Moviment Republicà Popular de França." I es basava en la defensa que Cardó feia en el seu llibre del "sufragi corporatiu i de classes", aspiració antiga del catalanisme enfront de la deturpació del sufragi universal feta pel caciquisme i les oligarquies de la Restauració - inscrita a les Bases de Manresa l'any 1892, i esborrada per la Unió Catalanista del seu programa l'any 1904 per la influència del Dr. Martí i Julià -, per dir que "l'home que, davant l'evolució de la política moderna, no s'avé amb el fet natural, just i cristianíssim de la sobirania popular i del sufragi universal i igual, demostra una inadaptació que ens fa posar en guàrdia respecte a les seves tendències socials i polítiques." Rovira i Virgili contraposava a l'actitud de Carles Cardó i de Torras i Bages en aquest respecte, la de Prat de la Riba quan afirmava "que una Catalunya lliure podrà ésser, en el seu règim propi, liberal o conservadora, republicana o monàrquica, autonomista o centralitzadora, laica o catòlica, socialista o individualista."

Del punt de vista de l'historiador, Rovira retreia a l'autor del llibre criticat uns quants errors de detall, però, sobretot, el tracte despectiu donat a Pi i Margall i a l'actuació - o les intencions - d'Esquerra Republicana de Catalunya durant els anys 1931-1937. Desmentia, altrament, dues interessants dades que Carles Cardó presentava en la seva història: que l'any 1919 ja estigués a punt d'ésser signat un decret del Govern pel qual s'establiria el règim autòndmic a Catalunya - signatura que va ésser frustrada per la vaga general de Barcelona -, i que, pel 1936, l'Esquerra s'hagués entès amb la dreta "per a convocar les eleccions de renovació del Parlament de Catalunya segons una llei estrictament proporcionalista i per a preparar un Govern de concentració que afirmés el principi d'autoritat i organitzés d'un cop l'autonomia." En acabar el seu es-

Judi, - quan aquest, deia, ja estava escrit i compost - Rovira havia pres coneixement de la contesta de Carles Cardó a la crítica feta a "Quaderns" i la considerava, en part, com "una rectificació d'alguns judicis propis i, en certs punts importants, un canvi de posició. El Cardó que apareix en l'article de "Quaderns" és més equànim, més liberal i més conciliador que el Cardó de la Histoire Spirituelle des Espagnes." Rectificada explícitament pel Dr. Cardó la seva opinió sobre l'anticatalanisme de Pi i Margall, Rovira trobava encara injusta i inexacta la nova versió: que Pi, "mentre actuà a la política espanyola, fou i es digué adversari de l'ús literari del català i que, havent tornat definitivament a Barcelona, ja vell, es rectificà i nodrí de substància catalanista el seu federalisme doctrinari." En comentari als darrers paràgrafs de la contesta del Dr. Cardó a "Quaderns", Rovira corroborava: "Sí, Carles Cardó: respectem-nos entre nosaltres, els catalans, qualssevilla que siguin les opinions i creences de cadascú. La nostra pàtria és avui tan dissortada i tan odiada pels enemics, i tan excessivament punida pels seus pecats, i tan poc recompensada pels seus mèrits, que tots els seus fills dignes han de fer per ella el màxim esforç de reconciliació. Cal cremar les rancúnies, els ressentiments i les maliances com es crema un munt de males herbes en el camp de conreu."

curioso

Aquest article de Rovira i Virgili era publicat al num. 103 (juliol-setembre de 1947) de la Revista de Catalunya. Al següent - i darrer d'aquella època -, datat d'octubre-desembre del mateix any, el Dr. Cardó in- seria una "Resposta d'amic a Rovira i Virgili". Acceptava les rectificacions de detall, tot i fent alguna precisió de matís que justificava el text original del llibre criticat. Les dues interessants dades d'història contemporània - la de 1919 i de 1936 - mereixien les precisions següents: "abans de la vaga general que tirà el sometent patronal al carrer, aquell moviment (el moviment pro-autonomia de 1918-1919) tenia la victòria assegurada. Estava redactat i compost d'impremta el Decret relatiu, en el qual només mancava un article. Puc assegurar-ho, perquè - ara ja es pot dir - jo hi vaig tenir una modesta intervenció personal. Fou la vaga la que ho interrompé tot, la qual fou després aprofitada per enterrar el projecte, ajudant-hi causes desconegudes." "De la suposada entesa proporcionalista entre Esquerra i Lliga al 1936 me n'informaren elements prou ben situats per saber el que deien, que potser feren realitat del desig. Ho vaig posar perquè creia que honorava dreta, esquerra i Catalunya. Em dol d'haver-ho de treure." Seria interessant, de cara a la història, d'aclarir - bé deu

curioso

existir encara qui podria fer-ho - aquests dos punts.

Carles Cardó acceptava, altrament, de rectificar tota insinuació o reticència sobre la catalanitat de Pi i Margall.

Sobre els retrets de tipus ideològic o moral que feia Rovira i Virgili a la Histoire spirituelle des Espagnes, la rèplica era amistosa però ferma. La revisió de la doctrina de Prat de la Riba, que Rovira acusava Cardó d'haver iniciat - "més exactament del principi rígid de les nacionalitats (a cada nació un estat)" - no l'havia feta ell, "sinó els fets". El fracàs de la política nacionalitària de Versalles el justificava. Per al Dr. Cardó, "cada cas ha d'ésser tractat d'acord amb les seves condicions peculiars, salvant sempre l'autonomia cultural, que és l'única que deriva lògicament i essencialment del fet de la nacionalitat. Si el país en qüestió té condicions per assegurar-se una llibertat econòmica, política, militar, etc., cal reconèixer-la-hi, però ni per ell ~~ni~~ ni per la pau general no és convenient d'imposar-li una llibertat que no podria sostenir. Donaria R. i V. l'autonomia política, econòmica i militar al Friül, o al Tirol meridional, o a la Vall d'Aosta, o a aquelles nacionalitats fracturades de l'Orient d'Europa? Ara, en el cas concret de Catalunya, crec que existeixen, o podrien existir fàcilment, les condicions per a totes aquestes autonomies, que res no privaria d'articular amb un llaç federatiu."

Carles Cardó es negava, altrament, a deixar-se posar l'etiqueta ambigua de liberal o d'anti-liberal. Liberal podia significar massa coses diferents - de generós dels propis béns materials a creure que "adhuc davant la demostració clara de la veritat, hom té dret de refusar-s'hi i fins de combatre-la", passant per "l'home respectuós envers el qui no pensa com ell i ~~oposat~~ oposat a tota mesura de persecució." Ell no volia "cap Inquisició, ni blanca, ni negra." I defensava "el sufragi per estaments", per "la provada incapacitat dels partits polítics de renunciar a la demagògia i a la trampa que, falsejant la democràcia, provoquen l'adveniment de les dictadures."

Rovira i Virgili l'havia acusat "de tractar les esquerres amb rigor exagerada". El Dr. Cardó objectava que, després de 1923, tot i que "la Mancomunitat era, en l'aspecte autòmic, molt més exíguia que l'Estatut", Catalunya havia reaccionat "de la manera magnífica que tots recordem i que va obrir els camins a l'autonomia"; després de la Generalitat "Catalunya reacciona d'una manera que més valdria ignorar." Severament, Carles Cardó afirmava que "l'actitud vilment dimissionària és tan freqüent, que si allò dura només el que ha durat fins ara, la catàstrofe preparada, permesa i

